

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 7ης Ιουλίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Δημόσιες συμβάσεις — Οδηγία 2004/18/ΕΚ — Άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση — Τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων — Άμεσο αποτέλεσμα — Αποδεικτικά μέσα — Σχέση προτεραιότητας μεταξύ της βεβαιώσεως ιδιώτη αγοραστή και προσωπικής δηλώσεως του διαγωνιζόμενου — Αρχή της αναλογικότητας — Απαγόρευση ουσιωδών τροποποιήσεων των σχετικών με τα προβλεπόμενα αποδεικτικά μέσα απαιτήσεων»

Στην υπόθεση C-46/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Central Administrativo Sul (ανώτερο διοικητικό δικαστήριο νότιας Πορτογαλίας, Πορτογαλία) με απόφαση της 29ης Ιανουαρίου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 5 Φεβρουαρίου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Ambisig – Ambiente e Sistemas de Informação Geográfica SA

κατά

AICP – Associação de Industriais do Concelho de Pombal,

παρισταμένης της:

Índice – ICT & Management Lda,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. L. da Cruz Vilaça, πρόεδρο τμήματος, A. Tizzano (εισηγητή), αντιπρόεδρο του Δικαστηρίου, F. Biltgen και A. Borg Barthet, καθώς και την M. Berger, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 28ης Ιανουαρίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— η Ambisig – Ambiente e Sistemas de Informação Geográfica SA, εκπροσωπούμενη από τον H. Rodrigues da Silva, advogado,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

- η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes και F. Batista,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Braga da Cruz και A. Tokár,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 3ης Μαρτίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών (ΕΕ 2004, L 134, σ. 114).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Ambisig – Ambiente e Sistemas de Informação Geográfica SA (στο εξής: Ambisig) και της AICP – Associação de Industriais do Concelho de Pombal (στο εξής: AICP), με αντικείμενο την απόφαση της δεύτερης να αποκλείσει την υποψηφιότητα της Ambisig από διαδικασία διαγωνισμού για τη σύναψη δημόσιας συμβάσεως υπηρεσιών.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 1, 2, 4, 32 και 46 της οδηγίας 2004/18 προβλέπουν τα ακόλουθα:
 - «(1) Με την ευκαιρία νέων τροποποιήσεων των οδηγιών 92/50/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 1992, για το συντονισμό των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων υπηρεσιών [(ΕΕ 1992, L 209, σ. 1)], 93/36/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων προμηθειών [(ΕΕ 1993, L 199, σ. 1)] και 93/37/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1993, περί συντονισμού των διαδικασιών για τη σύναψη συμβάσεων δημοσίων έργων [(ΕΕ 1993, L 199, σ. 54)], που είναι αναγκαίες προκειμένου να εκπληρωθούν τα αιτήματα απλούστευσης και εκσυγχρονισμού που διατύπωσαν τόσο οι αναθέτοντες φορείς όσο και οι οικονομικοί φορείς στο πλαίσιο των απαντήσεων τους στην Πράσινη Βίβλο που εξέδωσε η Επιτροπή στις 27 Νοεμβρίου 1996, ενδείκνυται, για λόγους σαφήνειας, η αναδιατύπωσή τους σε ενιαίο κείμενο. [...]
 - (2) Η ανάθεση των συμβάσεων που συνάπτονται στα κράτη μέλη για λογαριασμό του κράτους, των αρχών τοπικής αυτοδιοίκησης ή περιφερειακής διοίκησης και άλλων οργανισμών δημοσίου δικαίου, υπόκειται στην τήρηση των αρχών της Συνθήκης, ιδίως στην αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, στην αρχή της ελευθερίας της εγκατάστασης και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών, καθώς και στις αρχές που απορρέουν από αυτές, όπως η αρχή της ίσης μεταχείρισης, η αρχή της αποφυγής των διακρίσεων, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης, η αρχή της αναλογικότητας και η αρχή της διαφάνειας. [...]
- [...]
- (4) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να μεριμνούν ώστε η τυχόν συμμετοχή ενός οργανισμού δημοσίου δικαίου ως προσφέροντος σε διαδικασία σύναψης δημόσιας συμβάσεως να μην προκαλεί στρέβλωση του ανταγωνισμού έναντι των ιδιωτών που υποβάλλουν προσφορά.

[...]

(32) Προκειμένου να ευνοηθεί η πρόσβαση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις δημόσιες συμβάσεις, συνιστάται να συμπεριληφθούν διατάξεις σχετικά με την υπεργολαβία.

[...]

(46) Η ανάθεση της σύμβασης θα πρέπει να πραγματοποιείται βάσει αντικειμενικών κριτηρίων που εξασφαλίζουν την τήρηση της αρχής της διαφάνειας, της αρχής της αποφυγής των διακρίσεων και της αρχής της ίσης μεταχείρισης και εγγυώνται την αξιολόγηση των προσφορών υπό συνθήκες πραγματικού ανταγωνισμού. [...]»

4 Το άρθρο 1, παράγραφος 9, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Ως “αναθέτουσες αρχές” νοούνται: το κράτος, οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί δημοσίου δικαίου και οι ενώσεις μίας ή περισσότερων από αυτές τις αρχές ή ενός ή περισσότερων από αυτούς τους οργανισμούς δημοσίου δικαίου.

Ως “οργανισμός δημοσίου δικαίου” νοείται κάθε οργανισμός:

- α) ο οποίος έχει συσταθεί με συγκεκριμένο σκοπό την κάλυψη αναγκών γενικού συμφέροντος που δεν εμπίπτουν στον βιομηχανικό ή εμπορικό τομέα,
- β) ο οποίος έχει νομική προσωπικότητα, και
- γ) η δραστηριότητα του οποίου χρηματοδοτείται κατά το μεγαλύτερο μέρος από το κράτος, τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης ή άλλους οργανισμούς δημοσίου δικαίου, ή η διαχείριση του οποίου υπόκειται σε έλεγχο ασκούμενο από τους οργανισμούς αυτούς, ή του οποίου περισσότερο από το ήμισυ των μελών του διοικητικού, του διευθυντικού ή του εποπτικού συμβουλίου του, διορίζεται από το κράτος, τις αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης ή από άλλους οργανισμούς δημοσίου δικαίου.

Οι κατάλογοι, μη εξαντλητικοί, των οργανισμών και των κατηγοριών οργανισμών δημοσίου δικαίου που πληρούν τα κριτήρια τα οποία απαριθμούνται στο δεύτερο εδάφιο, [στοιχεία] α), β) και γ), παρατίθενται στο παράρτημα III. Τα κράτη μέλη κοινοποιούν κατά διαστήματα στην Επιτροπή τις μεταβολές που επήλθαν στους καταλόγους τους.»

5 Το άρθρο 48 της εν λόγω οδηγίας, με τίτλο «Τεχνικές ή/και επαγγελματικές ικανότητες», προβλέπει τα εξής:

«1. Οι τεχνικές ή/και επαγγελματικές ικανότητες των οικονομικών φορέων αξιολογούνται και ελέγχονται σύμφωνα με τις παραγράφους 2 και 3.

2. Οι τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων μπορούν να αποδεικνύονται με έναν ή περισσότερους από τους ακόλουθους τρόπους, ανάλογα με τη φύση, την ποσότητα ή τη σπουδαιότητα και τη χρήση των έργων, των προμηθειών, ή των υπηρεσιών:

- α) i) [...]
- ii) υποβολή καταλόγου των κυριότερων παραδόσεων ή των κυριότερων υπηρεσιών που πραγματοποιήθηκαν κατά την προηγούμενη τριετία, με αναφορά του αντίστοιχου ποσού, της ημερομηνίας και του δημοσίου ή ιδιωτικού παραλήπτη. Οι παραδόσεις και οι παροχές υπηρεσιών αποδεικνύονται:

— [...]

- εάν ο αποδέκτης είναι ιδιωτικός φορέας, με βεβαίωση του αγοραστή ή, εάν τούτο δεν είναι δυνατόν, με απλή δήλωση του οικονομικού φορέα·

[...]».

Το πορτογαλικό δίκαιο

- 6 Η οδηγία 2004/18 έχει μεταφερθεί στην πορτογαλική έννομη τάξη με τον Código dos Contratos Públicos (κώδικα δημοσίων συμβάσεων), ο οποίος εγκρίθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 18/2008, της 29ης Ιανουαρίου 2008, όπως τροποποιήθηκε και δημοσιεύθηκε εκ νέου ως παράρτημα του νομοθετικού διατάγματος 287/2009, της 2ας Οκτωβρίου 2009 (*Diário da República*, 1η σειρά, αριθ. 192, της 2ας Οκτωβρίου 2009).
- 7 Το άρθρο 165 του εν λόγω κώδικα έχει ως εξής:
- «1 - Οι ελάχιστες απαιτήσεις τεχνικής ικανότητας της παραγράφου 1, σημείο h, του προηγούμενου άρθρου πρέπει να προσαρμόζονται στη φύση των παροχών που αποτελούν το αντικείμενο της υπό σύναψη συμβάσεως και να αφορούν καταστάσεις, ικανότητες, χαρακτηριστικά ή άλλα πραγματικά στοιχεία σχετικά, μεταξύ άλλων, με:
- a) την επαγγελματική πείρα των υποψηφίων·
 - b) τους ανθρώπινους, τους τεχνολογικούς, τους σχετικούς με τον εξοπλισμό και τους λοιπούς πόρους που χρησιμοποιούνται, καθ' οιονδήποτε τρόπο, από τους υποψηφίους·
 - c) το οργανωτικό μοντέλο που ακολουθούν οι υποψήφιοι και την οργανωτική ικανότητά τους, ιδίως όσον αφορά τη διαχείριση και ενσωμάτωση ειδικών ικανοτήτων, τα πληροφοριακά συστήματα υποστήριξης και τα συστήματα ελέγχου ποιότητας·
 - d) την ικανότητα των υποψηφίων προς λήψη μέτρων περιβαλλοντικής διαχείρισεως στο πλαίσιο της εκτέλεσεως της υπό σύναψη συμβάσεως·
 - e) τις σχετικές με τους εργολήπτες πληροφορίες που περιλαμβάνονται στη βάση δεδομένων του *Instituto da Construção e do Imobiliário, I. P.*, οσάκις πρόκειται για τη σύναψη συμβάσεως έργου ή παραχωρήσεως δημοσίου έργου.

[...]

5 - Οι ελάχιστες απαιτήσεις τεχνικής ικανότητας της παραγράφου 1 και ο παράγων “f” της παραγράφου 1, σημείο i, του προηγούμενου άρθρου δεν επιτρέπεται να καθορίζονται κατά τρόπο που συνεπάγεται δυσμενή διάκριση.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 8 Όπως προκύπτει από την ενώπιον του Δικαστηρίου δικογραφία, στις 10 Δεκεμβρίου 2013 η AICP προκήρυξε, ως αναθέτουσα αρχή, κλειστή διαδικασία διαγωνισμού με προεπιλογή για τη σύναψη συμβάσεως παροχής υπηρεσιών για την «εφαρμογή συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισεως και διαχείρισεως ποιότητας καθώς και τεχνολογικής πλατφόρμας σε δεκατρείς επιχειρήσεις».

- 9 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία c και f, της προκηρύξεως του διαγωνισμού όριζε τα ακόλουθα:
- «Για την προεπιλογή τους, οι υποψήφιοι πρέπει να προσκομίσουν τα ακόλουθα έγγραφα υποψηφιότητας:
- [...]
- c) δήλωση του πελάτη επί εγγράφου φέροντος λογότυπο και σφραγίδα, με την οποία αποδεικνύεται η εγκατάσταση συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισεως και/ή της ποιότητας από τον υποψήφιο, συμφώνως προς το υπόδειγμα δηλώσεως του παραρτήματος VIII των παρόντων τευχών διαγωνισμού. Η δήλωση πρέπει να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής και της ιδιότητας του δηλούντος από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή·
- [...]
- f) δήλωση του πελάτη επί εγγράφου φέροντος λογότυπο και σφραγίδα, με την οποία αποδεικνύεται η εγκατάσταση συστήματος διαχείρισεως, αναπτύξεως και εφαρμογής της τεχνολογικής πλατφόρμας εντός δικτύου, παραγωγής λογισμικού σχετικού με συστήματα διαχείρισεως και τη λήψη μέτρων συντονισμού από τον υποψήφιο, με ένδειξη της αντίστοιχης αξίας, συμφώνως προς το υπόδειγμα δηλώσεως του παραρτήματος IX των παρόντων τευχών διαγωνισμού. Η δήλωση πρέπει να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής και της ιδιότητας του δηλούντος από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή· [...]».
- 10 Με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2014, η AICP ενέκρινε την τελική έκθεση της επιτροπής αξιολογήσεως με την οποία επιλεγόταν, για το στάδιο υποβολής των προσφορών, η Índice ICT & Management Lda και απορριπτόταν, μεταξύ άλλων, η υποψηφιότητα της Ambisig, με την αιτιολογία ότι, αφενός, η εταιρία αυτή δεν είχε αποδείξει ότι ανταποκρινόταν στις απαιτήσεις τεχνικής ικανότητας μέσω βεβαιώσεως ιδιώτη πελάτη που να πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις του άρθρου 12 της προκηρύξεως του διαγωνισμού και, αφετέρου, ούτε απέδειξε ούτε υποστήριξε ότι βρισκόταν στην αδυναμία ή σε σοβαρή δυσχέρεια να προσκομίσει τέτοια δήλωση.
- 11 Κατόπιν προσφυγής που άσκησε η Ambisig κατά της ως άνω αποφάσεως, το Tribunal Administrativo e Fiscal de Leiria (διοικητικό και φορολογικό πρωτοδικείο της Leiria, Πορτογαλία), με απόφαση της 11ης Ιουνίου 2014, έκανε εν μέρει δεκτούς τους λόγους που προέβαλε η εταιρία αυτή, ακύρωσε την απόφαση της AICP και την υποχρέωσε να δημοσιεύσει νέα προκήρυξη διαγωνισμού εντός προθεσμίας 20 ημερών.
- 12 Η Ambisig αμφισβήτησε την ανωτέρω δικαστική απόφαση ενώπιον του πολυμελούς τμήματος του ιδίου δικαστηρίου, με το επιχείρημα ότι κακώς αυτό απέρριψε τους λόγους της προσφυγής με τους οποίους προβαλλόταν ότι οι απαιτήσεις που όρισε η αναθέτουσα αρχή σε σχέση με την απόδειξη των τεχνικών ικανοτήτων των υποψηφίων δεν ήταν συμβατές με τις απαιτήσεις που προβλέπονται συναφώς από το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18.
- 13 Το πολυμελές τμήμα του Tribunal Administrativo e Fiscal de Leiria (διοικητικού και φορολογικού πρωτοδικείου της Leiria) απέρριψε το ένδικο μέσο με απόφαση της 6ης Αυγούστου 2014 και η Ambisig προσέφυγε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου υποστηρίζοντας ότι ούτε και η εν λόγω δικαστική απόφαση αναγνώρισε την παρανομία, σε σχέση με το άρθρο 48 της οδηγίας 2004/18, των απαιτήσεων που όρισε η αναθέτουσα αρχή ως προς τον τρόπο αποδείξεως των τεχνικών ικανοτήτων των υποψηφίων.

14 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Tribunal Central Administrativo Sul (ανώτερο διοικητικό δικαστήριο νότιας Πορτογαλίας, Πορτογαλία) αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Έχει το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 άμεσο αποτέλεσμα στην πορτογαλική έννομη τάξη, υπό την έννοια ότι παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα δυνάμενα να προβληθούν έναντι των αναθετουσών αρχών, λαμβανομένου υπόψη ότι η πορτογαλική νομοθεσία δεν ρυθμίζει τα διεπόμενα από το προαναφερθέν άρθρο ζητήματα;
- 2) Έχει το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή όρου καθορισθέντος από την αναθέτουσα αρχή βάσει του οποίου ο οικονομικός φορέας δεν επιτρέπεται να αποδείξει διά δηλώσεως υπογεγραμμένης από τον ίδιο ότι έχει παράσχει υπηρεσίες, εκτός αν είναι αδύνατο ή υπέρμετρα δυσχερές γι' αυτόν να προσκομίσει βεβαίωση του ιδιώτη αποδέκτη των εν λόγω υπηρεσιών;
- 3) Έχει το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή όρου καθορισθέντος από την αναθέτουσα αρχή βάσει του οποίου η βεβαίωση του ιδιώτη αποδέκτη των υπηρεσιών πρέπει, επί ποινή αποκλεισμού, να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 15 Με το πρώτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι η διάταξη αυτή, ελλείψει μεταφοράς της στο εσωτερικό δίκαιο, πληροί τις προϋποθέσεις προκειμένου να παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα δυνάμενα να προβληθούν έναντι αναθέτουσας αρχής ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.
- 16 Υπενθυμίζεται προκαταρκτικώς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, όταν ένα κράτος μέλος έχει παραλείψει να μεταφέρει εμπροθέσμως μια οδηγία στο εσωτερικό δίκαιο ή όταν έχει προβεί σε πλημμελή μεταφορά της, οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται, έναντι του κράτους αυτού, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων μόνο τις διατάξεις της οδηγίας οι οποίες, από άποψη περιεχομένου, είναι απαλλαγμένες αιρέσεων και αρκούντως ακριβείς (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 12ης Δεκεμβρίου 2013, *Portgás*, C-425/12, EU:C:2013:829, σκέψη 18 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία της 14ης Ιανουαρίου 2014, *Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, σκέψη 31, καθώς και της 15ης Μαΐου 2014, *Almos Agrárkülkereskedelmi*, C-337/13, EU:C:2014:328, σκέψη 31).
- 17 Διαπιστώνεται ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 25 των προτάσεών του, το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 πληροί τα κριτήρια αυτά, δεδομένου ότι, αφενός, επιβάλλει υποχρέωση η οποία δεν συναρτάται προς καμία πρόσθετη απαίτηση ούτε υπόκειται στη θέσπιση πράξεως από τα θεσμικά όργανα ή από τα κράτη μέλη και, αφετέρου, ορίζει κατά τρόπο σαφή και πλήρη τα στοιχεία που μπορεί να ζητηθεί από τους οικονομικούς φορείς να προσκομίσουν προς απόδειξη της τεχνικής τους ικανότητας στο πλαίσιο διαδικασιών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων.
- 18 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα όσον αφορά την οδηγία 92/50, η οποία καταργήθηκε και αντικαταστάθηκε από την οδηγία 2004/18.

- 19 Ειδικότερα, στις σκέψεις 46 και 47 της αποφάσεως της 24ης Σεπτεμβρίου 1998, Tögel (C-76/97, EU:C:1998:432), το Δικαστήριο χαρακτήρισε ως ικανές να παράγουν άμεσο αποτέλεσμα τις διατάξεις του τίτλου VI της οδηγίας 92/50, μεταξύ των οποίων, ιδίως, το άρθρο 32, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, το περιεχόμενο του οποίου επαναλαμβάνει, σχεδόν με πανομοιότυπη διατύπωση, το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18.
- 20 Περαιτέρω, προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο πρώτο ερώτημα, πρέπει επίσης να διευκρινιστεί αν το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 μπορεί να προβληθεί έναντι φορέα που χαρακτηρίζεται ως «αναθέτουσα αρχή», κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 9, της εν λόγω οδηγίας.
- 21 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, μολονότι οι οδηγίες καθαυτές δεν γεννούν υποχρεώσεις σε βάρος των ιδιωτών και, επομένως, η επίκλησή τους ως τέτοιων δεν είναι δυνατή έναντι ιδιώτη (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 15ης Ιανουαρίου 2015, Ryanair, C-30/14, EU:C:2015:10, σκέψη 30), εντούτοις, όταν οι ιδιώτες δύνανται να επικαλεσθούν ορισμένη οδηγία όχι κατά ιδιώτη, αλλά κατά κράτους, μπορούν να το πράξουν ανεξαρτήτως της ιδιότητας υπό την οποία ενεργεί το κράτος αυτό. Πράγματι, θα πρέπει να αποκλειστεί το ενδεχόμενο να μπορεί το κράτος να επωφεληθεί από τη μη συμμόρφωσή του προς το δίκαιο της Ένωσης (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 38 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 12ης Δεκεμβρίου 2013, Portugás, C-425/12, EU:C:2013:829, σκέψη 23).
- 22 Ειδικότερα, επίκληση διατάξεων οδηγίας οι οποίες είναι ικανές να έχουν άμεσο αποτέλεσμα χωρεί όχι μόνο έναντι δημόσιου φορέα, αλλά και έναντι οργανισμού ο οποίος, ανεξαρτήτως της νομικής μορφής του, είναι επιφορτισμένος, δυνάμει πράξεως της δημοσίας αρχής, με την παροχή υπηρεσίας δημοσίου συμφέροντος, υπό τον έλεγχο της αρχής αυτής, και ο οποίος έχει, προς τούτο, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τους κανόνες που εφαρμόζονται στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών (απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 2013, Portugás, C-425/12, EU:C:2013:829, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 23 Εν προκειμένω, όσον αφορά την περίπτωση της AICP, από τις διευκρινίσεις που παρέσχε η Πορτογαλική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ο φορέας αυτός, καίτοι εμπίπτει στην έννοια της «αναθέτουσας αρχής» κατά το άρθρο 1, παράγραφος 9, της οδηγίας 2004/18, αποτελεί ένωση επιχειρήσεων ιδιωτικού δικαίου, η οποία δεν πληροί τις προαναφερθείσες προϋποθέσεις ώστε να χωρεί έναντί της επίκληση των διατάξεων της εν λόγω οδηγίας, διότι η ένωση αυτή δεν παρέχει καμία υπηρεσία δημοσίου συμφέροντος υπό τον έλεγχο των κρατικών αρχών και δεν διαθέτει εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τους κανόνες που εφαρμόζονται στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, πράγμα το οποίο θα πρέπει πάντως να επαληθεύσει το αιτούν δικαστήριο.
- 24 Σε μια τέτοια περίπτωση, ωστόσο, εναπόκειται στο ως άνω δικαστήριο να ερμηνεύσει τις συναφείς ρυθμίσεις της εθνικής νομοθεσίας, κατά το μέτρο του δυνατού, με γνώμονα το γράμμα και τον σκοπό της οδηγίας 2004/18, προκειμένου να επιτυγχάνεται το αποτέλεσμα που επιδιώκεται με το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, αυτής, και, επομένως, η συμμόρφωση προς το άρθρο 288, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 31).
- 25 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι η υποχρέωση του εθνικού δικαστηρίου να λάβει υπόψη το περιεχόμενο οδηγίας κατά την ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του εσωτερικού δικαίου οριοθετείται από τις γενικές αρχές του δικαίου και δεν μπορεί να χρησιμεύσει ως βάση για την *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 24ης Ιανουαρίου 2012, Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, σκέψη 25 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία, καθώς και της 19ης Απριλίου 2016, DI, C-441/14, EU:C:2016:278, σκέψη 32).

- 26 Επομένως, στην περίπτωση κατά την οποία δεν είναι δυνατή ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνη με την οδηγία 2004/18, ο διάδικος που θίγεται από το γεγονός ότι το εθνικό δίκαιο δεν είναι σύμφωνο με το δίκαιο της Ένωσης μπορεί να επικαλεστεί τη νομολογία που έχει διαμορφωθεί κατόπιν της αποφάσεως της 19ης Νοεμβρίου 1991, Francovich κ.λπ. (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428), προκειμένου, κατά περίπτωση, να επιτύχει την αποκατάσταση της ζημίας την οποία υπέστη (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 26ης Μαρτίου 2015, Fenoll, C-316/13, EU:C:2015:200, σκέψη 48 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 27 Κατόπιν του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να παρέχει στους ιδιώτες, ελλείψει μεταφοράς του στο εσωτερικό δίκαιο, δικαιώματα που δύνανται αυτοί να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά αναθέτουσας αρχής, εφόσον η τελευταία είναι δημόσιος φορέας ή οργανισμός που είναι επιφορτισμένος, δυνάμει πράξεως της δημοσίας αρχής, με την παροχή υπηρεσίας δημόσιου συμφέροντος υπό τον έλεγχο της αρχής αυτής και διαθέτει, προς τούτο, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τους κανόνες που εφαρμόζονται στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

- 28 Με το δεύτερο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 αντιτίθεται στην εφαρμογή όρων που έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή, κατά τους οποίους οι οικονομικοί φορείς δεν επιτρέπεται να αποδείξουν τις τεχνικές τους ικανότητες με δική τους δήλωση, εκτός αν αποδείξουν ότι βρίσκονται στην αδυναμία ή σε σοβαρή δυσχέρεια να αποκτήσουν βεβαίωση από ιδιώτη πελάτη.
- 29 Υπενθυμίζεται προκαταρκτικώς, στο πλαίσιο αυτό, ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, της οδηγίας 2004/18 προβλέπει ότι οι τεχνικές ικανότητες των οικονομικών φορέων μπορούν να αποδεικνύονται με την υποβολή καταλόγου των κυριότερων παραδόσεων που πραγματοποιήθηκαν ή των κυριότερων υπηρεσιών που παρασχέθηκαν κατά την τριετία που προηγείται της δημοσιεύσεως της προκηρύξεως του διαγωνισμού.
- 30 Στην περίπτωση κατά την οποία αποδέκτης των ανωτέρω πράξεων είναι ιδιώτης αγοραστής, η δεύτερη περίπτωση της ανωτέρω διατάξεως ορίζει ότι η απόδειξη των παραδόσεων ή υπηρεσιών αυτών μπορεί να διασφαλισθεί με δύο μέσα, και συγκεκριμένα «με βεβαίωση του αγοραστή ή, εάν τούτο δεν είναι δυνατόν, με απλή δήλωση του οικονομικού φορέα».
- 31 Το ερώτημα που υποβάλλει το αιτούν δικαστήριο αφορά ακριβώς τη σχέση μεταξύ των δύο ανωτέρω αποδεικτικών μέσων, καθόσον με το ερώτημα αυτό ζητείται να διευκρινιστεί αν τα εν λόγω μέσα είναι ισοδύναμα, αν δηλαδή ο οικονομικός φορέας μπορεί ελεύθερα να αποδείξει τις τεχνικές του ικανότητες με οποιονδήποτε τρόπο, είτε με βεβαίωση ιδιώτη αγοραστή είτε με απλή δήλωση που έχει συντάξει ο ίδιος, ή αν, αντιθέτως, ο νομοθέτης της Ένωσης έχει προβεί σε ιεράρχηση των εν λόγω αποδεικτικών μέσων βάσει της οποίας η προσκόμιση προσωπικής δηλώσεως από τον οικονομικό φορέα είναι δυνατή μόνον όταν αυτός δεν είναι σε θέση να αποκτήσει την εν λόγω βεβαίωση.
- 32 Διαπιστώνεται συναφώς ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 είναι διατυπωμένο με όρους οι οποίοι, λαμβανομένης υπόψη της τρέχουσας σημασίας τους στην καθομιλουμένη, δεν αφήνουν περιθώριο εύλογων αμφιβολιών.
- 33 Πράγματι, όπως τόνισε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 43 των προτάσεών του, η περιλαμβανόμενη στην εν λόγω διάταξη φράση «εάν τούτο δεν είναι δυνατόν», όπως γίνεται κοινώς αντιληπτή, υποδηλώνει σχέση όχι ισοδυναμίας, αλλά παραπληρωματική σχέση μεταξύ των διαλαμβανόμενων αποδεικτικών μέσων.

- 34 Επομένως, με βάση τη γραμματική ερμηνεία του, το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι οι αναθέτουσες αρχές μπορούν να επιτρέψουν σε οικονομικό φορέα να αποδείξει τις τεχνικές του ικανότητες μέσω δικής του δηλώσεως μόνον όταν αυτός δεν είναι σε θέση να αποκτήσει βεβαίωση από τον ιδιώτη αγοραστή.
- 35 Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από το πλαίσιο εντός του οποίου χρησιμοποιούνται οι όροι του εν λόγω άρθρου και από τους σκοπούς των οποίων την επίτευξη επιδιώκει η οδηγία 2004/18 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 22ας Μαρτίου 2012, GENESIS, C-190/10, EU:C:2012:157, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 36 Όσον αφορά καταρχάς το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι η διάταξη αυτή καθιερώνει ένα κλειστό σύστημα περιορίζοντας τους τρόπους που διαθέτουν οι αναθέτουσες αρχές προς αξιολόγηση και έλεγχο των τεχνικών ικανοτήτων (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 18ης Οκτωβρίου 2012, *Édukönizig και Hochtief Construction*, C-218/11, EU:C:2012:643, σκέψη 28). Συνεπώς, οι εν λόγω αρχές όχι μόνο δεν μπορούν να καθορίσουν νέα αποδεικτικά μέσα σε σχέση με το ζήτημα αυτό, αλλά ούτε μπορούν να περιορίσουν το περιεχόμενο των ήδη προβλεπόμενων μέσων.
- 37 Επομένως, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, όπως αυτή προκύπτει από τη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, είναι η μόνη συμβατή με το πλαίσιο αυτό. Πράγματι, πρέπει να γίνει δεκτό ότι τυχόν διαφορετική ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως, κατά την οποία οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να παρέχουν σε κάθε οικονομικό φορέα τη δυνατότητα να επιλέγει ελεύθερα μεταξύ των δύο προβλεπόμενων αποδεικτικών μέσων, θα είχε ως συνέπεια να επηρεάσει την πρακτική αποτελεσματικότητα και, ως εκ τούτου, αυτό καθαυτό το περιεχόμενο του αποδεικτικού μέσου της παρεχόμενης από ιδιώτη αγοραστή βεβαίωσης, στον βαθμό που, κατά πάσα πιθανότητα, κάθε οικονομικός φορέας θα αρκούταν, σε όλες τις περιπτώσεις, στην προσκόμιση προσωπικής δηλώσεως προκειμένου να συμμορφωθεί προς την ανωτέρω διάταξη.
- 38 Όσον αφορά, κατά δεύτερον, τους σκοπούς των οποίων την επίτευξη επιδιώκει η οδηγία 2004/18, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές της σκέψεις 2, 4 και 46, το σύστημα που αυτή καθιερώνει αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην αποτροπή των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού μεταξύ των ιδιωτικών επιχειρήσεων που μετέχουν σε διαγωνισμούς και στη διασφάλιση της τηρήσεως των αρχών της διαφάνειας, της απαγορεύσεως των διακρίσεων καθώς και της ίσης μεταχειρίσεως.
- 39 Πράγματι, η γραμματική ερμηνεία του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, όπως αυτή προκύπτει από τη σκέψη 34 της παρούσας αποφάσεως, κατά την οποία προτεραιότητα έχει το αποδεικτικό μέσο της βεβαίωσης που προσκομίζει ο οικείος οικονομικός φορέας από ιδιώτη αγοραστή, επίσης τελεί σε συνοχή με την επιδίωξη των μνημονευθέντων στην προηγούμενη σκέψη σκοπών, καθόσον, αφενός, διασφαλίζει μεγαλύτερη διαφάνεια και παρέχει μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου ως προς το αν πράγματι υφίστανται οι τεχνικές ικανότητες του οικονομικού φορέα και, αφετέρου, καθιστά δυνατή την αποφυγή του διαδοχικού ελέγχου των υποβαλλόμενων από όλους τους οικονομικούς φορείς δηλώσεων τον οποίο υποχρεούται να διενεργεί η αναθέτουσα αρχή δυνάμει του άρθρου 44, παράγραφος 1, και του άρθρου 45, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2004/18.
- 40 Δυνάμει της αρχής της αναλογικότητας, η οποία αποτελεί γενική αρχή του δικαίου της Ένωσης, οι κανόνες που ορίζουν οι αναθέτουσες αρχές σε σχέση με τη χρήση των δύο αποδεικτικών μέσων του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 δεν πρέπει να υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των επιδιωκόμενων με την εν λόγω οδηγία σκοπών (βλ., υπ' αυτή την έννοια, απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2015, *Impresa Edilux και SICEF*, C-425/14, EU:C:2015:721, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 41 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, όπως επισήμαναν ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 50 των προτάσεων του και η Επιτροπή στις γραπτές παρατηρήσεις της, όροι προκηρύξεως διαγωνισμού κατά τους οποίους οι οικονομικοί φορείς επιτρέπεται να υποβάλουν προσωπική δήλωση προς απόδειξη των τεχνικών τους ικανοτήτων μόνον εφόσον αποδεδειγμένα βρίσκονται σε απόλυτη αδυναμία να αποκτήσουν βεβαίωση από ιδιώτη αγοραστή παρίστανται δυσανάλογοι. Πράγματι, τέτοιοι όροι συνεπάγονται υπερβολικό βάρος για τους οικονομικούς φορείς σε σχέση με αυτό που είναι αναγκαίο προς αποτροπή της νοθεύσεως του ανταγωνισμού και προς διασφάλιση της τηρήσεως των αρχών της διαφάνειας, της απαγορεύσεως των διακρίσεων καθώς και της ίσης μεταχειρίσεως στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων.
- 42 Αντιθέτως, όροι της προκηρύξεως διαγωνισμού κατά τους οποίους οι οικονομικοί φορείς δύνανται να προσκομίσουν τέτοια προσωπική δήλωση και στην περίπτωση κατά την οποία αποδεικνύουν, βάσει αντικειμενικών στοιχείων που πρέπει να ελέγχονται κατά περίπτωση, ότι υφίσταται σοβαρή δυσχέρεια που δεν τους επιτρέπει να αποκτήσουν τέτοια βεβαίωση, λόγω, παραδείγματος χάρη, δυστροπίας του οικείου ιδιώτη αγοραστή, παρίστανται σύμφωνοι προς την αρχή της αναλογικότητας, στο μέτρο κατά το οποίο οι όροι αυτοί δεν συνεπάγονται για τους οικονομικούς φορείς υπέρμετρο βάρος αποδείξεως σε σχέση με την επιδίωξη των ίδιων αυτών σκοπών.
- 43 Σε αυτή την περίπτωση εμπίπτουν προφανώς οι αμφισβητούμενοι στη διαφορά της κύριας δίκης όροι της προκηρύξεως διαγωνισμού που δημοσίευσε η AICP, με την επιφύλαξη των επαληθεύσεων στις οποίες πρέπει να προβεί το αιτούν δικαστήριο.
- 44 Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή όρων που έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή, όπως είναι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, κατά τους οποίους οι οικονομικοί φορείς δεν επιτρέπεται να αποδείξουν τις τεχνικές τους ικανότητες με δική τους δήλωση, εκτός αν αποδείξουν ότι βρίσκονται στην αδυναμία ή σε σοβαρή δυσχέρεια να αποκτήσουν βεβαίωση από ιδιώτη αγοραστή.

Επί του τρίτου ερωτήματος

- 45 Με το τρίτο ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 αντιτίθεται στην εφαρμογή όρου που έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή κατά τον οποίο η βεβαίωση του ιδιώτη αγοραστή πρέπει, επί ποινή αποκλεισμού της υποψηφιότητας του μετέχοντος στον διαγωνισμό, να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή.
- 46 Επισημαίνεται συναφώς ότι η φράση «βεβαίωση του αγοραστή», που περιλαμβάνεται στο άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, αντιστοιχεί, στο πορτογαλικό κείμενο της οδηγίας, στη φράση «*declaração reconhecida do adquirente*» («επικυρωμένη βεβαίωση του αγοραστή»), με συνέπεια να μπορεί ενδεχομένως να συναχθεί το συμπέρασμα ότι, για να είναι έγκυρη, η βεβαίωση του ιδιώτη αγοραστή πρέπει να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής.
- 47 Εντούτοις, όπως υπογραμμίζουν όσοι υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις, το κείμενο της εν λόγω διατάξεως στις περισσότερες από τις λοιπές γλώσσες είναι διατυπωμένο με διαφορετικούς όρους, από τους οποίους προκύπτει προφανώς μια λιγότερο περιοριστική ερμηνεία του περιεχομένου του επίμαχου αποδεικτικού μέσου. Πράγματι, όπως προκύπτει ιδίως από το γερμανικό («*vom Erwerber ausgestellte Bescheinigung*»), από το ισπανικό («*certificado del comprador*»), από το ιταλικό («*attestazione dell'acquirente*») και από το αγγλικό («*purchaser's certification*») κείμενο, η φράση «βεβαίωση του αγοραστή» πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι οι οικονομικοί φορείς επιτρέπεται να αποδεικνύουν τις τεχνικές τους ικανότητες μέσω απλού εγγράφου καταρτισμένου χωρίς ιδιαίτερο

τύπο από έναν ή πλείονες ιδιώτες αγοραστές, με το οποίο να βεβαιώνονται οι κύριες παραδόσεις ή οι κύριες παρασχεθείσες υπηρεσίες της τελευταίας τριετίας και να διευκρινίζονται το ποσό καθώς και η ημερομηνία των παροχών αυτών.

- 48 Ως προς τη γλωσσική αυτή απόκλιση, υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η διατύπωση που χρησιμοποιείται σε μία από τις γλωσσικές αποδόσεις διατάξεως του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να αποτελεί τη μόνη βάση για την ερμηνεία της διατάξεως αυτής ούτε μπορεί να χαρακτηρίζεται ως υπερέχουσα έναντι των άλλων γλωσσικών αποδόσεων. Ειδικότερα, οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται κατά τρόπο ομοιόμορφο υπό το πρίσμα της αποδόσεώς τους σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης. Σε περίπτωση διαστάσεως μεταξύ των διαφόρων γλωσσικών αποδόσεων μιας πράξεως του δικαίου της Ένωσης, η επίμαχη διάταξη θα πρέπει να ερμηνεύεται με γνώμονα την όλη οικονομία και τον σκοπό της ρυθμίσεως της οποίας αποτελεί στοιχείο (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2015, Grupo Itevelesa κ.λπ., C-168/14, EU:C:2015:685, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 49 Όσον αφορά την όλη οικονομία του, το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 36 της παρούσας αποφάσεως, καθιερώνει ένα κλειστό σύστημα που περιορίζει τη δυνατότητα των αναθετουσών αρχών να ορίσουν νέα αποδεικτικά μέσα ή πρόσθετες απαιτήσεις επιφέροντας ουσιώδεις τροποποιήσεις στη φύση και στις προϋποθέσεις προσκομίσεως των ήδη προβλεπόμενων αποδεικτικών μέσων.
- 50 Πάντως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η απαίτηση να φέρει η δήλωση του ιδιώτη αγοραστή βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής αποτελεί τυπική προϋπόθεση που συνεπάγεται τέτοια ουσιώδη τροποποίηση στο πρώτο από τα δύο αποδεικτικά μέσα του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18, με συνέπεια να αυξάνονται οι ενέργειες στις οποίες οφείλουν να προβαίνουν οι οικονομικοί φορείς προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις σχετικά με τις υποχρεώσεις αποδείξεως που υπέχουν, πράγμα που είναι αντίθετο προς την όλη οικονομία του άρθρου αυτού.
- 51 Όσον αφορά τον γενικό σκοπό της οδηγίας 2004/18, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές της σκέψεις 1 και 2, η οδηγία αυτή θεσπίζει κανόνες συντονισμού με σκοπό, μεταξύ άλλων, την απλούστευση των εθνικών διαδικασιών για τη σύναψη δημοσίων συμβάσεων, ώστε να διευκολύνονται η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η ελευθερία εγκαταστάσεως, η ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και ο ανταγωνισμός στο πλαίσιο των συμβάσεων αυτών.
- 52 Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, η οδηγία αυτή αποσκοπεί στη διευκόλυνση της προσβάσεως των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στις δημόσιες συμβάσεις, όπως εκτίθεται στην αιτιολογική σκέψη 32 (βλ., υπ' αυτή την έννοια, αποφάσεις της 10ης Οκτωβρίου 2013, Swm Costruzioni 2 και Mannocchi Luigino, C-94/12, EU:C:2013:646, σκέψη 34, και της 7ης Απριλίου 2016, Partner Apelski Dariusz, C-324/14, EU:C:2016:214, σκέψη 34).
- 53 Όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 80 και 81 των προτάσεών του, η εξάρτηση της αποδεικτικής ισχύος της δηλώσεως του ιδιώτη αγοραστή από τη βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής του από τρίτη αρχή αποτελεί τυπική προϋπόθεση ικανή όχι να συμβάλει στο άνοιγμα των δημοσίων συμβάσεων στον μεγαλύτερο δυνατό ανταγωνισμό, αλλά να δυσχεράνει και να περιορίσει τη συμμετοχή οικονομικών φορέων, ιδίως αλλοδαπών, στις δημόσιες συμβάσεις.
- 54 Πράγματι, λόγω των κατά κανόνα σύντομων προθεσμιών που προβλέπουν οι προκηρύξεις διαγωνισμών για την υποβολή των υποψηφιοτήτων καθώς και λόγω των αποκλίσεων μεταξύ των διαφόρων εθνικών νομοθεσιών σχετικά με τη βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής, δεν αποκλείεται πολυάριθμοι οικονομικοί φορείς, προπαντός αλλοδαποί, να αποθαρρύνονται να υποβάλουν προσφορά, εξαιτίας της πρακτικής δυσκολίας να προσκομίσουν, εντός του κράτους μέλους στο οποίο διεξάγεται η διαδικασία για τη σύναψη της συμβάσεως, δήλωση που φέρει νομότυπη βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής.

- 55 Κατά συνέπεια, από την όλη οικονομία και από τον γενικό σκοπό της οδηγίας 2004/18 προκύπτει ότι πρέπει να γίνει δεκτή ερμηνεία κατά την οποία η «βεβαίωση» του ιδιώτη αγοραστή, όπως και η «επικυρωμένη βεβαίωση» κατά το πορτογαλικό κείμενο του άρθρου 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας αυτής, συνίσταται στην προσκόμιση απλής βεβαίωσης που έχει καταρτίσει ο αγοραστής αυτός και δεν μπορεί να επιβληθεί από τις αναθέτουσες αρχές καμία περαιτέρω τυπική προϋπόθεση, όπως η βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής του εν λόγω αγοραστή από οποιαδήποτε αρμόδια αρχή.
- 56 Βάσει των ανωτέρω εκτιμήσεων, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή όρου, όπως ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης, τον οποίο έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή και κατά τον οποίο η βεβαίωση του ιδιώτη αγοραστή πρέπει, επί ποινή αποκλεισμού της υποψηφιότητας του μετέχοντος στον διαγωνισμό, να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 57 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαινεται:

- 1) Το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004, περί συντονισμού των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων έργων, προμηθειών και υπηρεσιών, έχει την έννοια ότι πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να παρέχει στους ιδιώτες, ελλείψει μεταφοράς του στο εσωτερικό δίκαιο, δικαιώματα που δύνανται αυτοί να προβάλουν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων κατά αναθέτουσας αρχής, εφόσον η τελευταία είναι δημόσιος φορέας ή οργανισμός που είναι επιφορτισμένος, δυνάμει πράξεως της δημοσίας αρχής, με την παροχή υπηρεσίας δημόσιου συμφέροντος υπό τον έλεγχο της αρχής αυτής και διαθέτει, προς τούτο, εξαιρετικές εξουσίες σε σχέση με τους κανόνες που εφαρμόζονται στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών.
- 2) Το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στην εφαρμογή όρων που έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή, όπως είναι οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, κατά τους οποίους οι οικονομικοί φορείς δεν επιτρέπεται να αποδείξουν τις τεχνικές τους ικανότητες με δική τους δήλωση, εκτός αν αποδείξουν ότι βρίσκονται στην αδυναμία ή σε σοβαρή δυσχέρεια να αποκτήσουν βεβαίωση από ιδιώτη αγοραστή.
- 3) Το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο ii, δεύτερη περίπτωση, της οδηγίας 2004/18 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται στην εφαρμογή όρου, όπως ο επίμαχος στην υπόθεση της κύριας δίκης, τον οποίο έχει προβλέψει η αναθέτουσα αρχή και κατά τον οποίο η βεβαίωση του ιδιώτη αγοραστή πρέπει, επί ποινή αποκλεισμού της υποψηφιότητας του μετέχοντος στον διαγωνισμό, να φέρει βεβαίωση του γνησίου της υπογραφής από συμβολαιογράφο, δικηγόρο ή άλλη αρμόδια αρχή.

(υπογραφές)